

Creatief vakmanschap

Creatief vakmanschap speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van een creatieve economie. In deze reportage breng ik vier creatieve vaklieden in beeld, met een eigen verhaal over hoe ze hun ambacht geleerd hebben en daar iedere dag weer verder aan werken.

Ton Bruining

De edelsmeden Ellen Philippen en Lotte Porrio zijn de initiatiefnemers en drijvende krachten achter het project 'Vakmanschap in de Jordaan'. Met dit project brengen de beide vakvrouwen hun passie voor het creatieve vakmanschap tot uitdrukking. Het initiatief van Ellen en Lotte bracht me op twee zondagmiddagen in mei en september in hun atelier en in de werkplaatsen

van een leerbewerker, een kunstschilder, een beeldhouwer, een meubelmaker en een drukker. Opvallend waren de verschillende verhalen die de vaklieden over de ontwikkeling van hun ambacht vertelden. In deze reportage vertel ik vier van die verhalen en sluit ik af met de aanbevelingen van de Rotterdamse hoogleraar Arjo Klamer om meer aandacht te hebben voor creatief vakmanschap.

Vakmanschap in de Jordaan

Edelsmeden Ellen Philippen (l) en Lotte Porrio (r) voor hun atelier in de Jordaan

Ellen Philippen en Lotte Porrio hebben een netwerk gevormd met andere bevolgen vaklieden die op een aantal zondagmiddagen per jaar hun werkplaats openstellen, met passie over hun vak vertellen en hun vakvaardigheid demonstreren. Drie verschillende wandelroutes brengen je in kleine groepen langs de aangesloten vaklieden. Hun werkplaatsen bieden een exclusieve kijk achter de deuren van verborgen ateliers in de Jordaan, van oudsher dé plek voor nijverheid in Amsterdam. Je ontdekt waar inspiratie vandaan komt, welke gereedschappen worden gebruikt en hoe expertise en vernieuwing ontstaan. Iedere wandelroute vraagt een hele zondagmiddag. Het is de bedoeling dat Vakmanschap een jaarlijks terugkerend event wordt van één dag. Dit jaar is dat op 11 mei. Begin 2014 wordt het programma bekendgemaakt.

vakmanschapindejordaan.wordpress.com

Vaklieden met een klassieke opleiding

Ellen zit achter haar werkbank en rolt geconcentreerd de structuur van een groen plantblad in vormwas, terwijl haar compagnon Lotte met een zware hamer achter een houtblok staat en een rond stuk zilver in een plattere vorm klopt. In hun vaktaal: ze vormt een uitgekapte zilveren rondel in een holank.

Ellen en Lotte werken sinds 2008 samen. Ze zijn in een atelier aan huis in Utrecht begonnen. Sinds 2011 zijn ze met hun bedrijf 'Oogst sieraden' gevestigd in de Tweede Tuindwarsstraat in de Amsterdamse Jordaan. Ellen en Lotte zijn beiden opgeleid aan de Vakschool voor edelsmeden en fijne techniek te Schoonhoven. Na hun vakopleiding hebben ze bijna tien jaar bij verschillende edelsmeden gewerkt om zich verder te bekwamen in het vak. Pas daarna voelden zij zich rijp om zelf te gaan ondernemen. In de winkel staan prachtige toonbanken die ze in de loop der jaren hebben verzameld. Een meubelmaker heeft nieuwe kasten en tafels voor hen gemaakt, die passen bij het elegante jaren '50 winkelmeubilair. Vanuit de winkel heb je zicht op de werkplaats. Een lichtkoepel zorgt voor de mooie lichtinval op de werkbanken. Aan de wand hangen ontwerpteekeningen van de stukken waar Ellen en Lotte mee bezig zijn. Rondom de werkbank en binnen handbereik zijn de persoonlijke gereedschappen te

Sieraden van Oogst

vinden, zoals zaag, buigtangen, handvijlen, naaldvijlen, schuifmaat, freesjes, boortjes, pincetten, houten hamer, ringklem, bruneerstaal, loupe, een derde handje en de goudsmidhamer. Het zijn de gereedschappen die iedere edelsmid al tijdens zijn opleiding koopt. Ellen laat zien hoe ze ook zelf gereedschappen hebben ontwikkeld. Bijvoorbeeld een ingenieuze installatie om zelf draad te trekken van edelmetaal. Ellen en Lotte zijn gespecialiseerd in maatwerk. De ontwerpen en de sieraden laten zien dat beide edelsmeden zich laten inspireren door de natuur. Tegelijkertijd hebben ze ieder in de loop der jaren ook een heel eigen stijl ontwikkeld.

Van doe-het-zelver tot vakman

Andrea Monti werkt sinds 2003 als leerbewerker. Met de hand creëert hij tassen en accessoires. We zoeken hem op in zijn zaak aan de Amsterdamse Prinsengracht, waar hij sinds 2010 gevestigd is. Op een grote tafel midden in het atelier liggen lappen leer uitgespreid. Andrea werkt met rundleer uit Toscane. Hij laat zien welke verschillende kwaliteiten er zijn en wat het verschil is tussen de ambachtelijke materialen en de industrieel gelooide lappen leer. De huiden die Andrea gebruikt, zijn behandeld met organische tannine, die uit boomschors wordt geëxtraheerd. Ieder lederen artikel dat Andrea maakt, is handwerk. Hij vertelt dat de productie van elk item vier belangrijke fasen kent: ontwerpen en plannen, snijden en perforeren, assembleren en ten slotte decoreren. In iedere fase gebruikt hij speciale gereedschappen. Aan een wand hangen de gereedschappen die Andrea heeft overgenomen van twee verschillende Amsterdamse leerbewerkeren. Aan de andere zijde van het atelier zijn eigentijdse creaties uitgesteld, zoals een laptoptas en een iPad hoes.

Andrea vertelt dat hij autodidact is. Hij maakte zichzelf de belangrijkste methoden van werken stap voor stap eigen. Steeds is hij op zoek naar nieuwe manieren van werken. Zo ontwikkelde hij eigen methoden om zijn creaties in elkaar te stikken en om ze te verfraaien met verf, met edelstenen of door ze met een brander te bewerken.

Leerbewerker Andrea Monti aan zijn werktafel

Andrea benadrukt dat het *samen* zoeken met klanten, om hun wensen op het spoor te komen en te verwezenlijken, de motor van de ontwikkeling van zijn vakmanschap is. Volgens de leerbewerker helpt het voortdurende zoeken naar perfectie hem om zijn artistieke vaardigheden te ontwikkelen.

De kunstenaar - vakman

De Antilliaanse beeldhouwer Nelson Carrilho komt uit Curaçao. We ontmoeten hem in zijn werkruimte aan de Tuinstraat, die galerie en atelier is. Hij werkt er sinds 1983. Nelson begint zijn verhaal met hoe hij, pas afgestudeerd van de kunstacademie, werd aangezocht om een beeld te maken ter herinnering aan Kerwin Duinmeijer. De racistische moord op de vijftienjarige zwarte Antilliaanse jongen bracht een golf van verontwaardiging teweeg. Kerwin werd in Nederland een symbool in de strijd tegen het racisme. In het Vondelpark in Amsterdam staat het beeld dat Nelson maakte. Het was een beladen opdracht. Binnen twee maanden moest het

Beeldhouwer Nelson Carrilho

Mama Baranka in het Vondelpark

antiracisme monument klaar zijn. Op indringende manier vertelt Nelson hoe hij de klus klaarde. Hij koos niet voor een beeld van het slachtoffer. Zijn idee was om een universeel beeld te maken tegen racisme. Mama Baranka oftewel Moeder Rots heet het bronzen beeld, dat nu in het Amsterdamse Vondelpark staat. Het is een symbool van kracht en onverzettelijkheid. Omdat het maken van een beeld maanden vergt en Nelson de tijd niet had, vertrok hij vanuit een vertrouwd model: zijn moeder. Een andere uitdaging voor Nelson was dat hij na het afstuderen van de kunstacademie genoeg van het handwerk verstond om als beeldhouwer te beginnen, maar nog onvoldoende ambachtelijk gevormd was om een groot monument te maken. Op de academie was hij vooral bezig geweest met het esthetische. Hij moest daarom in korte tijd ook nog de vaardigheden leren om zijn antiracisme beeld te maken, zoals het bouwen van een frame, het maken van mallen en het gieten van brons. Nelson verfijnde zijn ambacht met de hulp van metaalbewerkers die hij in de Jordaan leerde kennen en in de samenwerking met zijn bronsgieter. Uit Nelsons verhaal wordt duidelijk dat hij voortdurend op zoek is naar verbindingen. Hij zoekt de verbindingen die de kunstenaar moet maken met het ambacht om zijn ideeën te kunnen verwezenlijken. Hij zoekt naar manieren om de spanning tussen de Caraïbische en de Europese cultuur te verbeelden. Hij zoekt de verbinding tussen zijn achtergrond als danser en zijn beeldhouwer-zijn. Dit laatste springt enorm in het oog. Nelson wil lichtvoetigheid en beweging in zijn beelden brengen. In het oeuvre dat Nelson in dertig jaar

heeft ontwikkeld, hebben die verbindingen vorm gekregen.

De vakman - verzamelaar

In de jaren zeventig hing mijn vriendin letterbakken aan de muur. René Treumann ging er juist mee aan de slag. Hij vertelt hoe hij in de loop der jaren het zetmateriaal heeft overgenomen van drukkerijen die gingen stoppen met het klassieke drukwerk. René is sinds 1967 drukker. Na de grafische school deed hij de Rietveldacademie. In 1972 vormde hij met twee andere grafici een collectief. Sinds 1979 heeft René zijn eigen zaak: Typique ambachtelijke drukkerij. In zijn zaak aan de Haarlemmerdijk in Amsterdam maakt en verkoopt hij gelegenheids- en handelsdrukwerk, zoals visitekaartjes en geboortekaarten, briefpapier, enveloppen en affiches. René ontwerpt zelf briefkaarten in kleine oplagen en hij maakt ook grafiek.

René zet alles met de hand. Hij gebruikt daarvoor loden en houten letters, clichés, modellen en vinylsnedes. Overal in zijn zaak, in de winkel, de werkplaats en de kelder staan de kasten waarin hij zijn verzameling heeft ondergebracht. Op de kasten staan de onderwerpen van de clichés of de namen van de lettertypen, zoals de Times New Roman uit 1930 en de Garamond letter die stamt uit de zestiende eeuw. Met behulp van het zetmateriaal uit zijn verzameling bouwt René in metalen frames ingenieuze modellen op. Achter in de winkel en in de kelder staan de hoogdrukpersen, snijmachines en de verschillende kleine werktafels waaraan hij zijn ontwerpen maakt. Nog iedere dag experimenteert hij met het maken van drukwerk, bijvoorbeeld met modellen en met ingrediënten waarmee hij zijn drukwerk reliëf geeft.

Belang van creatief vakmanschap

Creatief vakmanschap speelt een belangrijke rol in de creatieve economie en is een belangrijke factor in de kwaliteit van een samenleving. Als Nederland haar cultuur op het gebied van creatief vakmanschap wil verbeteren, en dat is hard nodig, kan zij veel leren van landen als Japan, Italië en China.

René Treumann aan het werk met zijn hoogdrukpers

Letterkast

Dit concludeert een onderzoeksteam onder leiding van Arjo Klamer, hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Het team van Klamer onderzocht creatief vakmanschap in Japan, China, India, Italië, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Nederland heeft volgens Klamer een sterke traditie in creatief vakmanschap en goede opleidingen. Toch schiet volgens hem de cultuur rond het creatieve vakmanschap ernstig tekort, zeker in vergelijking met Japan en Italië. In die landen genieten de goede vakmensen hoog aanzien en bestaat grote belangstelling voor hun werk. De onderzoekers verwachten dat - door een verandering in smaak en voorkeuren - ook in Nederland meer aandacht zal komen voor kwaliteit van producten en werk. Het creatief vakmanschap zal daarvan profiteren. Maar de landen waar onderzoek is gedaan, laten zien dat in Nederland veel zal moeten veranderen. In ons land is van een zogenaamde ambachtscultuur nog nauwelijks sprake. Dat zal volgens Klamer moeten veranderen. Branche-organisaties, scholen en de vakmensen kunnen zelf meer samenwerken om het creatief vakmanschap beter voor het voetlicht te krijgen. De titel van 'meester' voor excellerende vaklieden is ook een geëigend middel. Het wordt volgens Klamer tijd dat in het onderwijs het kunnen en willen werken met de handen weer serieus gewaardeerd gaat worden. Ook moeten de vakscholen volgens Klamer weer in ere worden hersteld. Maar het gaat volgens de Rotterdamse hoogleraar uiteindelijk om het vermogen van Nederlanders om de unieke producten van creatieve vakmensen op waarde te schatten. De bevindingen van het onderzoek zijn gepubliceerd in het rapport 'Creatief vakmanschap in internationaal perspectief' (Klamer e.a., 2012).

Een goed verhaal

Tot slot: Met hun initiatief 'Vakmanschap in de Jordaan' geven vakman-ondernemers zoals Ellen Philippen en Lotte Porrio samen met hun collega's een inspirerend voorbeeld. De vaklieden in de Jordaan laten zien hoe creatief vakmanschap ontstaat door te ondernemen vanuit de klassieke ambachten. Daarbij vond ik het opvallend dat

Arjo Klamer

geen van de vaklieden repte over leermeester zijn en leerplaatsen hebben. Het project Vakmanschap in de Jordaan laat ook zien dat er belangstelling is voor het werk van vaklieden en voor de bijzondere producten die in hun werkplaatsen worden gemaakt. Voor mij werd duidelijk hoe belangrijk passie is, voor de ontwikkeling van creatief vakmanschap. Maar het draait niet alleen om passie. Creatief vakmanschap vraagt ook om discipline: de discipline om het ambacht in de vingers te krijgen, er voortdurend mee bezig te blijven en te experimenteren, te blijven zoeken naar verbindingen. Creatief vakmanschap vraagt ook om een goed en eigentijds verhaal. Een verhaal dat inspireert en bijdraagt aan de ontwikkeling van een ambachtscultuur. ●

Literatuur

- Klamer, A., P. Kotipalli, L. Jiang, T. Fjeldsted, K. Goto & A. Mignosa (2012). *Creatief vakmanschap in internationaal perspectief*. Hilversum: Stichting Economie & Cultuur.

Meer weten?

Meer weten over de vaklieden die in dit artikel zijn geportretteerd?

Zie hun websites:

www.oogst-sieraden.nl

artnleather.nl

nelsoncarrilho.com

www.typique.nlv

Dr. Ton Bruining is organisatiekundige, opleidingskundige en humanisticus. Hij werkt als senior adviseur voor KPC Groep en leidt het adviesteam beroepsonderwijs.